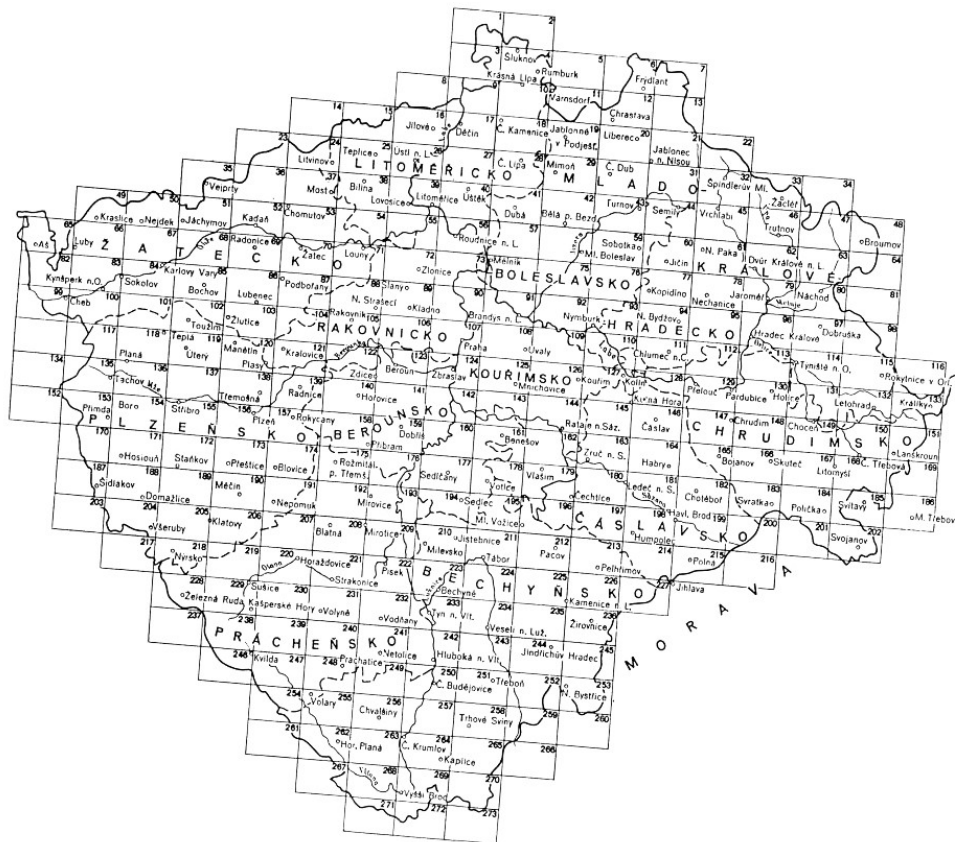

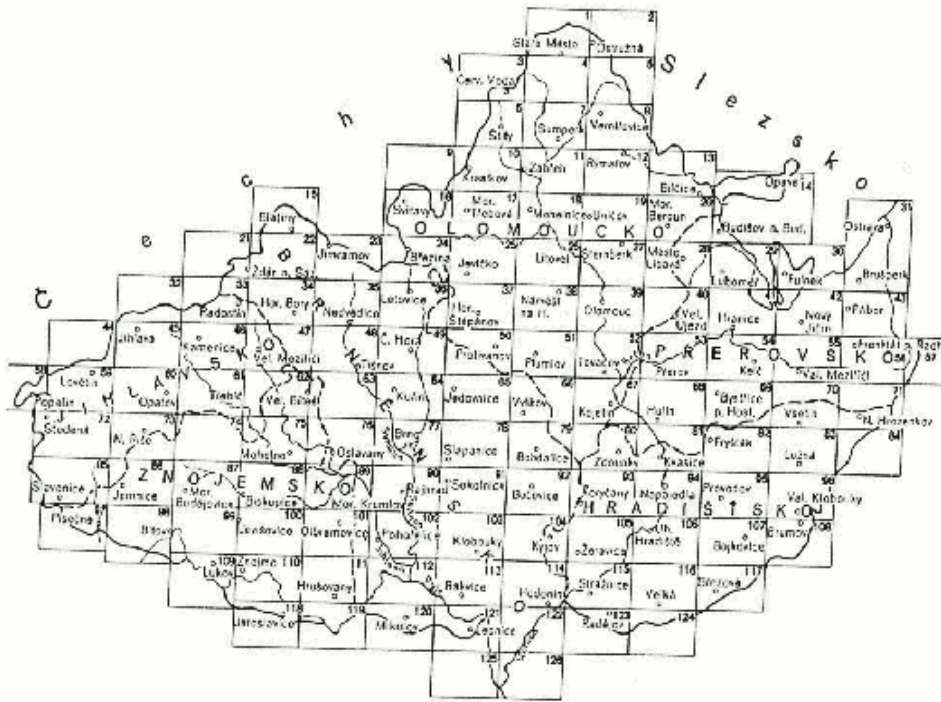
První vojenské mapování

Drahomír Dušátko

První vojenské mapování, zvané též josefské (dokončeno bylo až za vlády Josefa II.), se uskutečnilo v letech 1763 až 1787. Jeho výsledkem byly mapové originály v měřítku 1:28 800; to bylo dáno poměrem 1 vídeňského palce na mapě ku 28 800 palcům ve skutečnosti nebo ku 400 vídeňským sáhům. Jako polohopisný podklad byly použity listy Müllerovy mapy zvětšené do měřítka 1:28 800, do kterých byly na základě pozorování dokreslovány podrobnosti. Mapovalo se bez bodů trigonometrické sítě přímo na měřickém stole s výbavou k urovnávání jeho desky pomocí koule a olovnice, zaměřování s využíváním úhloměrných přístrojů eklimetru, kvadrantu nebo dioptru, dalekohledu, buzoly a měřického řetězce o délce 10 sáhů s 6 články o délce 1 stopy. Využívány byly také výsledky Liesganigových astronomických a stupňových měření, zeměpisné souřadnice význačných bodů převzaté z Müllerovy mapy 1:137 000 a grafické triangulace (chyby až několik km). Identifikace a vynesení objektů do mapové předlohy probíhalo především na základě pouhého terénního pozorování (tzv. à la vue), tedy odhadem.

Klad mapových sekcí 1. vojenského mapování na území Čech

Klad mapových sekcí 1. vojenského mapování na území Moravy

Polní elaboráty byly sestaveny do obdélníkových sekcí o rozměru 61,8×40,8 cm na zobrazované ploše 209 km², tzv. brouillonů. Z každé sekce byla vyhotovena osmibarevná čistokresba, šedý polohopis a značky, červeně zděné budovy, dálkové silnice a kamenné mosty, tmavě modře vodstvo a břehovky vodních ploch, světle modré vodní plochy, zelené louky a pastviny, šedozelené lesy, žlutohnědé ostatní komunikace, šedé skály, kopečková metoda a lavírovaný šrafovaný výškopis podle zásady *“čím vyšší, tím tmavější”* s černým popisem. Popis objektů na mapě byl černý a napravo od obrazu mapy byl ještě volný sloupec, kde byla uváděna jména zobrazených sídel s počty obyvatel, chovaných koní, volů a pod.

V roce 1780 bylo 10 sekcí opraveno a 30 nově mapováno. Zároveň s mapováním byla pro každou sekci vyhotovena příloha - popis, ve kterém byly uvedeny údaje v mapě nezaznamenané, pro Čechy v 19 a pro Moravu ve 4 svazcích.

Popisná textová příloha ke každému mapovému listu obsahovala:

- vzdálenosti mezi městy (hodiny, kroky)
- hloubku, šířku, břehy a broditelnost řek
- informaci o stavu cest
- popisy lesů s cest, terén a jeho průchodnost
- hodnocení kvality luk a pastvin
- močály, slatiny s možnostmi brodění

- možnosti použití vod v řekách, rybnících, a jezerech k pití nebo napájení koní
- viditelnost obzoru z výšin a vrcholů hor
- charakteristiky cest za různého počasí
- údaje o stavbách, kostelech, využitelných dvorech, mlýnech, hospodách, stodolách.

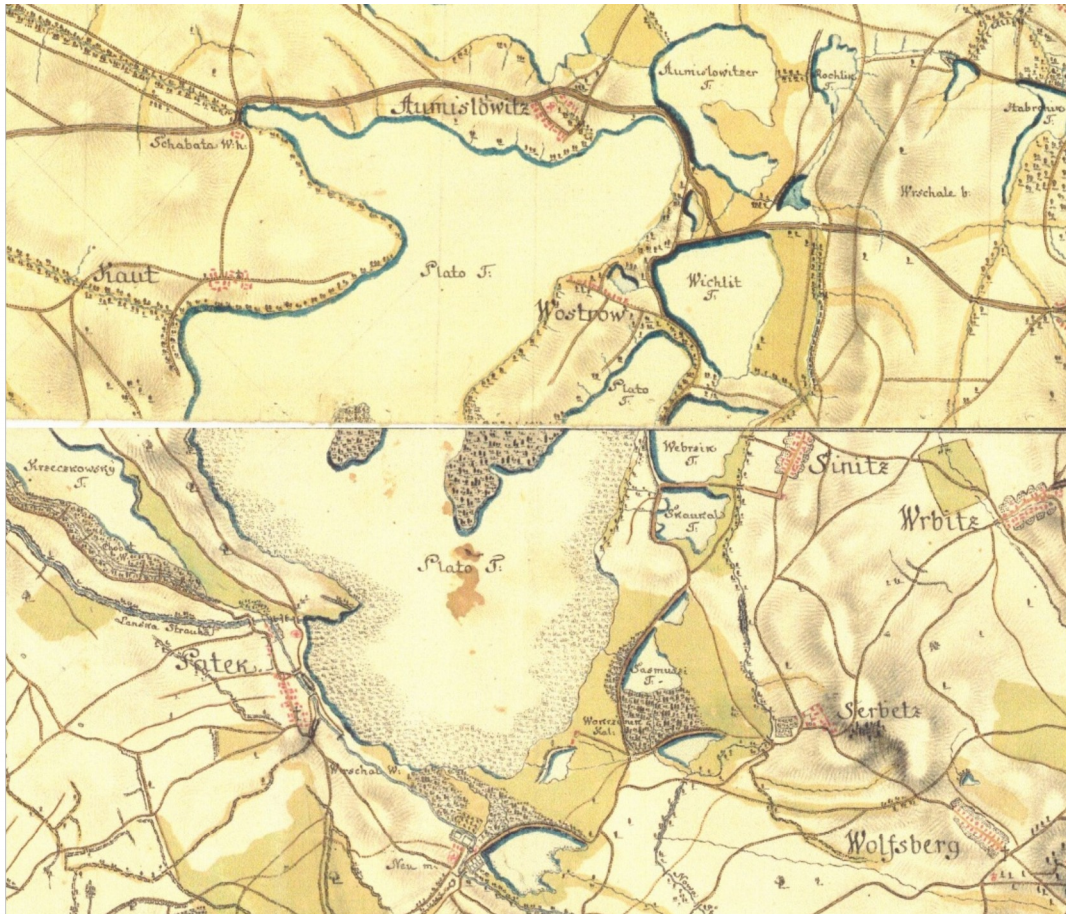
Poznámka – popisné údaje byla přílohou každé mapy, uloženy byly jako tajné vojenské dokumenty; na tuto tradici doplňování map popisnými přílohami navázal také čs. VZÚ.

Praha na sekci 1.vojenského mapování – výřez

Mapování prováděli důstojníci-topografové podřízeni generálnímu štábu (po dobu 23 let jich bylo cca 100) s roční produktivitou až 690 km² s výpomocí velitelství posádek a úředníků. Práce byly prováděny nejednotně po jednotlivých korunních zemích vždy s ohledem na míru jejich vojenského ohrožení. Ještě za vlády [Marie Terezie](#) bylo nejprve zmapované umenšené [rakouské Slezsko](#) (již v roce 1763, 40 listů) a od roku 1764 byly

mapovány země Čechy (1764-67, 273 listů), Morava (1764-68, 126 listů), poté i další země monarchie až do 80. let a 1. vojenské mapování skončilo po nástupu Josefa II. Po roce 1780 již také docházelo k reambulaci obsahu map vojensky nejhroženějších území. Pro české země z nich byla odvozena rukopisná tajná mapa 1 : 115 200, pro monarchii pak Fallonova mapa v měřítku 1 : 864 000, která se stala první rakouskou mapou pro veřejné použití. Složením mapových sekcí vznikla *Válečná mapa Království českého* a odvozená *Malá mapa Království českého (1:115 200)*.

Rybník Blato u Poděbrad

Rybník Plato u Poděbrad na sekci 1. vojenského mapování - výřez

V Čechách bylo zmapováno v letech 1764-1767 na polohopisném podkladě Müllerovy mapy Čech 273 mapových sekcí s názvem *Válečná mapa Království českého* (Kriegs-Karte des Königreichs Böhmen, aufgenommen auf Befehl eines hochlöbl. k. k. Hof-Kriegs-Raths in den Jahren 1764-1767). Po roce 1779 byly sekce v severních Čechách opraveny, 141 sekcí bylo v letech 1780-1783 mapováno nově. Na Moravě bylo zmapováno v letech 1764-1768 na polohopisném podkladě Müllerovy mapy Moravy 126 mapových sekcí s názvem *Mapa Markrabství moravského* (Karte von dem Markgrathum Mähren, aufgenommen

Hora Říp na mapě 1.vojenského mapování - výřez

durch k. k. Officiers unter der Leitung des Major Frhr. von Elmpt in den Jahren 1764-1768). V letech 1779-1781 byly 4 sekce opraveny a 36 sekcí nově mapováno. Ve Slezsku bylo zmapováno v roce 1763 na polohopisném podkladě pravděpodobně Wielandovy mapy 40 mapových sekcí s názvem *Válečná mapa Knížectví těšínského, opavského, krnovského a nisského* (Kriegs-Charte derer Fürstenthümer Teschen, Troppau, Jägerndorf und Neisse, so von dem k. k. Grossen Feldgeneralstab auf Allerhöchsten Befehl Anno 1763 a la vue aufgenommen worden).

Nedostatky 1.vojenského mapování se projevíly opět za války s Pruskem o bavorské dědictví (1778-1779). Proto byla v r. 1780 zahájena rektifikace mapových sekcí severního pohraničí Čech, prověřovány byly sekce krajů žateckého, litoměřického, rakovnického, boleslavského, královéhradeckého a částečně i kouřimského a chrudimského. Obdobně probíhaly tyto práce na severu Moravy.

Operáty prvního vojenského mapování nebyly reprodukovány a byly utajované. Je však skutečností že mapové sekce českých zemí jsou vzhledem k zeměpisné síti stočeny na západ až o 18°. Výsledky tohoto mapování jsou však prvořadou a zásadní historicko-geografickou informací o kulturním dědictví a podobách krajín v období před technickými důsledky dobové modernizace – stavbách železničních tratí a nádraží, dopravních komunikací, budování přehrad a regulacemi vodních toků.

Použité zdroje :

KAŠPAR, J. - Vybrané kapitoly z historické geografie českých zemí a z nauky o mapách.

Praha : UK, 1989. S. 95–96

BOGUSZAK, F., CÍSAŘ, J. - Vývoj mapového zobrazení území Československé socialistické republiky III.. Praha : Ústřední správa geodézie a kartografie, 1961. Kapitola Mapová díla prvního vojenského mapování, s. 9–13.

www.archivnimapy.cuzk.cz/cio/Text_vojmap.html

http://cs.wikipedia.org/wiki/Prvn%C3%AD_vojensk%C3%A9_mapov%C3%A1n%C3%AD#cite_note-2

http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?

[z_height=70&lang=cs&z_width=0&z_newwin=0&map_root=1vm](http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?z_height=70&lang=cs&z_width=0&z_newwin=0&map_root=1vm)

<http://www.env.cz>

<http://www.hiu.cas.cz>

<http://www.davidrumsey.com>

<http://www.2008.cz/berownka>

<http://maps.google.com>

<http://www.google.cz/webhp?>

[nord=1#nord=1&q=First_Military_Mapping_Survey_of_Austrian_Empire](http://www.google.cz/webhp?nord=1#nord=1&q=First_Military_Mapping_Survey_of_Austrian_Empire)